

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

DOI <https://doi.org/10.32851/wba.2022.1.12>

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРІВ!

Ученому-гідробіологу, біохіміку та радіобіологу, професору АНАТОЛІЮ ІВАНОВИЧУ ДВОРЕЦЬКОМУ – 85!

Майбутній професор, доктор біологічних наук, академік Української екологічної академії наук Анатолій Іванович Дворецький народився 1 січня 1937 року у старовинному козацькому селі Дмухайлівка (Магдалинівський район Дніпропетровської області) у родині вчителів.

Після закінчення середньої школи Анатолій вступив до Харківського ветеринарного інституту (1954 р.), де проявив жвавий інтерес до практичної наукової роботи.

У 1959 році після закінчення вузу А.І.Дворецький починає працювати завідувачем відділу цеху на Дніпропетровській біофабриці (а потім – і завідувачем біохімічної лабораторії). Молодий науковець бере активну участь у розробленні нової біотехнології виробництва ліофільно висушених вакцин для профілактики хвороб тварин. Результати цієї роботи викладені у першій його друкованій роботі у співавторстві «Твёрдая казеиново-кровяная среда для определения концентрации живых пастерел».

В 1964 році юнак вступає до аспірантури Дніпропетровського державного університету (ДДУ). Саме цьому закладу вищої освіти Анатолій Іванович присвятив понад півстоліття активного науково-педагогічного життя! В ДДУ він виконав і захистив кандидатську (1969), а потім – і докторську (1987) дисертації.

В стінах Almamater Анатолій Іванович пройшов шлях від аспіранта і асистента до завідувача кафедр іхтіології, гідробіології і екології ДДУ.

За значні досягнення у науково-педагогічній діяльності А.І. Дворецький у 1970 році був відзначений медаллю «За доблестный труд».

Саме в Дніпропетровському державному університеті А. І. Дворецький отримав вчене звання професора (1989).

У 1974 році А.І. Дворецького було призначено заступником директора з наукової роботи НДІ біології ДДУ.

В 1976 році у державі розпочинається розбудова ставового рибиництва та заснування нового напрямку рибиництва індустріального типу. Керівництво Дніпропетровської області у 1977 році призначає Анатолія Дворецького головним керівником наукового супроводу створення та функціонування садково-басейнових господарств області. Науковець включається у роботу по створенню в області чотирьох індустріальних (садково-басейнових) господарств: Придніпровського (на підігрітих водах Придніпровської ДРЕС), Зеленодольського (на базі Криворізької ДРЕС-2) та Дніпродзержинського і Нікопольського рибиницьких господарств.

У співпраці з директором Інституту гідробіології АН УРСР В.Д. Романенком, завідувачкою лабораторії ставкового рибиництва НДІ біології ДДУ О.М. Чапліною у травні 1977 року А.І. Дворецьким розроблена комплексна програма науково-дослідних робіт з розвитку рибних господарств індустріального типу у Дніпропетровській області.

У стислі строки (до кінця 1978 року) було споруджено унікальне Придніпровське індустріальне тепловodne рибне господарство, де згідно з проєктними розрахунками при використанні теплої скидної води Придніпровської ДРЕС у весняно-осінній період повинно було вирощуватися 1200 тонн коропа (360 тонн – у басейнах і 840 тонн – у садках); а в зимовий період – 700 тонн товарної форелі.

Промислова експлуатація Придніпровського індустріального тепловодного рибного господарства під керівництвом А.І. Дворецького розпочалась у 1979 році. У перший рік в басейнах було отримано 61 тону товарного коропа, а вже за два роки по тому (1981) у басейнах господарства було отримано 416 т риби, тобто зі значним перевищенням проєктного рівня.

Розроблені технології індустріального вирощування риби дозволили довести рибопродуктивність басейнів під час вирощування товарних дволіток коропа до 250 кг/м²; райдужної форелі – до 120 кг/м².

Анатолій Іванович Дворецький забезпечив також закупівлю найкращого у світі японського рибного комбікормового заводу та початок виробництва в Дніпропетровській області повноцінних гранульованих рибних кормів за японською технологією. Таким чином, наприкінці 1970-х – на початку 1980-х рр. на теренах Дніпропетровщини було створено одне з кращих в Європі тепловодних садково-басейнових господарств! Розпочалась технологічна ера нового напрямку рибиництва – індустріального рибиництва.

Під керівництвом проф. А.І. Дворецького розроблялися нові технології вирощування коропа, форелі, каналного сома. У цей час за результатами наукових досліджень індустріального тепловодного рибного господарства підготовлено та захищено 7 кандидатських дисертацій.

Ще одним науковим напрямком діяльності науковця є радіоекологія. Під керівництвом Анатолія Івановича співробітники ДДУ розробили основи системного підходу до вивчення наслідків радіоактивного і хімічного забруднення водних екосистем, досліджували шляхи надходження радіонуклідів і хімічних полютантів у живі організми, здійснювали оцінку їх внеску у формування радіаційно-хімічного навантаження, виявляли радіобіологічні ефекти на клітинному рівні, що зумовлені порушенням фізико-хімічних особливостей мембран і систем трансмембранного переносу іонів в клітинах. А.І. Дворецький запропонував оригінальні підходи до вивчення хеморецептивних властивостей мембран, вказав на пострадіаційне відновлення їх рецепторних функцій завдяки модуляції енергетики клітини, запропонував нові підходи у використанні біологічно-активних профілактичних і лікувальних препаратів.

У 1988 році за наукову роботу «Изучение действия ионизирующей радиации на энергетические и регуляторно-транспортные функции биомембран» йому присуджена Премія Державного комітету СРСР з народної освіти.

З 1991 року А.І. Дворецький – віце-президент Радіобіологічного товариства України. У 1993 році Анатолій Іванович – академік Української

Під час наукової гідроекологічної експедиції:
проф. А.І. Дворецький – перший зліва

екологічної академії наук (УЕАН), у 1994 році він отримує почесне звання «Соросівський професор».

У 1996 р. Президія НАН України присудила проф. А.І. Дворецькому за серію наукових праць «Вивчення механізмів променевого порушення іонного гомеостазу в клітинах тваринного організму» премію ім. О.В. Палладіна.

У 1998 році за вагомий внесок у підготовку кваліфікованих фахівців у регіоні Указом Президента України йому присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України».

Під час активної науково-педагогічної діяльності А.І. Дворецький перебував у службових відрядженнях у Болгарії, Румунії, Чехословаччині, Угорщині, Китаї. За його керівництва були розроблені і виконувались науково-технічні програми «Про розвиток і впровадження наукових розробок щодо підвищення рибопродуктивності садково-басейнових господарств в Дніпропетровській області» (1977–1985 рр.), «Програма розвитку рибного господарства Дніпропетровської області 2010–2014 рр.» та інші.

Наукова діяльність Анатолія Івановича Дворецького добре визнана за кордоном завдяки опублікуванню понад 100 наукових праць у міжнародних виданнях, 400 наукових праць в Україні (у тому числі 4 монографій, 2 довідників, 8 навчальних посібників, 4 винаходів, які захищені авторськими свідоцтвами).

Понад 50 років Анатолій Іванович бере активну участь у підготовці кадрів вищої кваліфікації. Під його керівництвом захистилися понад півтора десятки кандидатів та докторів наук. Вагомий внесок у підготовку висококваліфікованих рибогосподарських кадрів він зробив як член чотирьох спецрад двох країн, а також як учасник редколегій журналів «Рибне господарство України», «Рибогосподарська наука України», Вісника ДНУ (Біологія. Екологія), наукового збірника «Рибне господарство» Інституту рибного господарства УААН.

Професор А.І. Дворецький керував виконанням держбюджетних тем Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара: «Дослідження впливу промислових агломерацій на водні екосистеми та радіаційно-токсикологічний стан довкілля» (ДР № 0106U000794).; «Екологічні особливості формування гідробіоценозів в умовах промислового та радіаційно-хімічного впливу на водойми Придніпров'я» (ДР № 0109U000141); «Теоретичні основи формування і функціонування гідроекосистем в умовах поєднаного впливу мегаполісів та підприємств ядерної промисловості» (ДР № 0111U001137); «Збалансований (сталій) розвиток агросфери і його технологічне та інформаційне забезпечення в умовах техногенно-навантажених територій» (ДР № 0115U002284) та інших.

**Кафедра водних біоресурсів та аквакультури ДДАЕУ:
проф. А. І. Дворецький – третій праворуч**

У 2011 році проф. А.І. Дворецького було запрошено до Дніпропетровського державного аграрного університету (нині – Дніпровський державний аграрно-економічний університет) для створення кафедри водних біоресурсів та аквакультури. Він став її фундатором і ефективним керівником до 2016 року.

Сьогодні Анатолій Іванович – головний науковий співробітник держбюджетної теми «Оцінка сучасного стану рекреаційного природокористування та розробка ефективної стратегії сталого використання водних біоресурсів України» (ДДАЕУ).

Ювіляр є активним членом Гідроекологічного товариства України (Дніпропетровське відділення очолював до 2018 року), Європейського радіобіологічного товариства, Міжнародного радіоекологічного союзу, Європейської біоелектромагнітної асоціації, керівник міжрегіональної неурядової екологічної організації «Світ води». Генерал-осавул А.І. Дворецький є радником з питань гідроекології та рибництва Головного отамана ДОГО Січеславського козацтва Запорізького з 2014 р.

Необхідно зазначити, що Анатолій Іванович Дворецький завжди приділяє значну увагу збереженню, систематизації та узагальненню матеріалів з історії становлення та розвитку дніпропетровської гідробіо-

логічної школи техногенно трансформованих прісноводних екосистем. Він досліджував пріоритетність дніпропетровської школи у заснуванні і поглибленні багатьох новаторських напрямів в гідробіології та рибористві: космічній гідробіології, прісноводній радіоекології, ставовому рибористві, акліматизації та вселенню нових, кормових для риб організмів, індустріальному рибористві, технічній гідробіології тощо.

Колектив Дніпровського державного аграрно-економічного університету бажає шановному ювіляру міцного здоров'я, невичерпної творчої наснаги і завзяття, вагомих успіхів та усіляких гараздів на ниві вітчизняної науки!

Новіцький Р.О., доктор біологічних наук, професор,

Байдак Л.А., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник.